

ลักษณะเด่นและคุณค่าของมังคลัตถทีปนี:
ผลงานวรรณกรรมบาลีชิ้นเอกของพระสิริมังคลาจารย์
The Dominant Features and Values of
Maṅgalatthadīpanī: The Pali Literature Masterpiece of
Sirimaṅgalācāriya

พระมหาจุมพล สุยะตะ¹, วิโรจน์ อินทนนท์²

Phramaha Jumpol Suyata¹, Viroj Inthanon²

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาล้านนาศึกษา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Master of Arts Program in Lan Na Studies,

Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail: jumpolsuyata@gmail.com

บทคัดย่อ

มังคลัตถทีปนี ผลงานวรรณกรรมบาลีชิ้นเอกของพระสิริมังคลาจารย์ เป็นการยกหัวข้อธรรมในมงคลสูตรที่มีในพระไตรปิฎกมาตั้งแล้วอธิบายความหมายของมงคลแต่ละข้ออย่างละเอียด ด้วยการยกนิทานอุทาหรณ์มาสอดแทรกการอธิบายและใช้การอ้างอิงจากคัมภีร์หลายเรื่อง ผู้ศึกษาได้นำมังคลัตถทีปนีมาวิเคราะห์ลักษณะเด่นและคุณค่าของวรรณกรรม ซึ่งพบว่า มังคลัตถทีปนีประกอบด้วยลักษณะเด่นด้านโครงสร้างวิธีการนำเสนอและเนื้อหา ดังนี้ ลักษณะเด่นด้านโครงสร้าง เริ่มต้นด้วยบทปณามคาถาอุบัติกถา การลำดับเรื่อง และจบลงด้วยนิคมคาถา ส่วนลักษณะเด่นด้านการนำเสนอเนื้อหามี 10 วิธี คือ 1) การให้คำจำกัดความ 2) การวิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์ทางไวยากรณ์ 3) การพรรณนาลักษณะเชิงพฤติกรรม 4) การจำแนกประเภท 5) การประเมินคุณค่าในแต่ละมงคล 6) การยกนิทานอุทาหรณ์มาแสดง 7) การตั้งคำถาม-คำตอบ 8) การอ้างอิง 9) การประมวลข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ และ 10) การวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำมาอ้างอิง สำหรับลักษณะเด่นด้านเนื้อหา เป็นการอธิบายเพิ่มเติมจากงานอรรถกถาปรมัตถโชติกาของพระพุทธโฆษาจารย์ โดยยกนิทาน

อุทธรณ์เป็นจำนวนมากขึ้นมาแสดง และการอธิบายความเป็นลำดับสอดคล้องกับหลักอาศรม 4 ของพรหมณ์ จากลักษณะเด่นดังกล่าวมาจึงก่อให้เกิดคุณค่าในฐานะวรรณกรรมต้นแบบของบาลีในประเทศไทย อันประกอบด้วยคุณค่าด้านภาษา คุณค่าด้านสาระธรรม และคุณค่าด้านสังคม สำหรับองค์ความรู้ใหม่จำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการแต่ง งานชิ้นนี้เป็นผลงานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือ เพราะมีการอ้างอิงเชิงวิชาการและนิทานประกอบชัดเจน 2) ความสละสลวยของภาษาบาลี คัมภีร์นี้มีลักษณะเฉพาะในการประพันธ์ จึงเป็นตำราเรียนในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยกระทั่งปัจจุบัน

คำสำคัญ: มังคลัตถทีปนี; วรรณกรรมบาลี; พระสิริมังคลาจารย์

Abstract

The Maṅgalatthadīpanī is a masterpiece of Pali literature by Sirimaṅgalācāriya, a Lanna scholar. He composed this scripture by referring to the topic of Dharma in the Maṅgala Sutta contained in the Tipitaka and explaining the meanings of each passage in details. He has interjected many tales for explanations and references from Tipitaka. When the researcher brought Maṅgalatthadīpanī to analyze the dominant features and values to confirm the masterpiece of Sirimaṅgalācāriya, it was discovered as follows: 1. the dominant features of Maṅgalatthadīpanī consist of structure, presentation method, and content as follows: 1.1 structural features begin with invocation, sequencing discourse and end with recapitulate. 1.2 Distinctive characteristics of content presentation of Maṅgalatthadīpanī in 10 methods: 1) definition, 2) grammatical semantic analysis, 3) behavioral characterization, 4) classification, 5) evaluating the value of each auspiciousness, 6) citing parables, 7) asking questions and answering, 8) referencing, 9) collating information from scriptures, and 10) determining the credibility of information to be referenced. 1.3 Content features are further expounded on Paramatthajotikā, Buddhaghosa's work, in which a considerable number of parables are presented to explain the order in accordance with the four Ashram principles of Brahmanism. 2. The

values of Maṅgalatthadīpanī: it is the creative literature of Pali in Thailand. It retains content that can be applied to life in society. In addition, it on tops appears to maintain empirical value as a course for the study of the Pali Course of the Thai Sangha. The body of knowledge can be divided into two points of views: firstly, the literature style: it is considered to be a reliable academic work, such as reference style and clearly illustrated stories. Secondary, the refinement of the Pali language: Maṅgalatthadīpanī is one of the most unique scriptures in writing. Therefore, it is a textbook used in the course of the Pali Studies in Thai Sangha educational system until the present.

Keywords: Maṅgalatthadīpanī; Pali Literature; Sirimaṅgalācāriya

บทนำ

ในยุคทองของวรรณกรรมบาลีในล้านนาได้ปรากฏนามของพระสิริมังคลาจารย์ พระนักปราชญ์รูปสำคัญ ท่านเกิดในสมัยราชวงศ์มังราย รัชกาลพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1985-2030) นามเดิมว่า ศรีปิงเมือง เป็นชาวเชียงใหม่โดยกำเนิด มีชีวิตอยู่ในช่วงรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชมาจนถึงพระเมืองเกษเกล้า (พ.ศ.1984 - 2081) ได้รับการบรรพชาและอุปสมบทในสำนักของพระพุทธวโร ซึ่งเป็นพระภิกษุที่ได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาทวีป มีข้อสันนิษฐานว่า ท่านเคยไปศึกษาที่ลังกาทวีปและเป็นอาจารย์ของพระเมืองเกษเกล้า (บาลี พุทธรักษา, 2556: 96) ในทำผลงานของท่านได้กล่าวถึงสถานที่พำนัก คือ วิหารสวนขวัญ ตั้งอยู่ในวัดเวฬุวนาราม ทางทิศใต้ของนครเชียงใหม่ ห่างจากวัดสี่ฬาราม 100 คาจุต (4 กิโลเมตร) ปัจจุบัน คือ วัดตำหนักตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาผลงานของท่านสันนิษฐานได้ว่า ท่านเป็นพระภิกษุในนิกายป่าแดงหรือลังกาใหม่ เพราะความชำนาญด้านการใช้ภาษาบาลีอย่างยอดเยี่ยม ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาในสำนักของพระอาจารย์ผู้เคยเดินทางไปศึกษาที่ลังกาทวีปมาโดยตรง รวมถึงท่านยังมีความสัมพันธ์กับวัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด ในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นนิกายป่าแดงและสถานที่พำนักของท่านยังอยู่ในเขตป่าอันสงัด ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติของพระสงฆ์นิกายป่าแดง โดยมีบางหลักฐานระบุไว้ว่า ท่านเคยเป็นเจ้าของอาวาสวัดมหาโพธาราม (พระมหาสังวร สีสลั้วโร, 2506: 22)

พระสิริมังคลาจารย์ได้รจนาผลงานอันเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยแต่ง คัมภีร์ที่มีเนื้อหาอธิบายความในพระไตรปิฎกเป็นจำนวน 4 เรื่อง ประกอบด้วย

1. เวสสันดรทีปนี คู่มืออธิบายเวสสันดรชาดก ที่มาในชุดททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยคำศัพท์และเรื่องราวในคัมภีร์เวสสันดรชาดก แต่งเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2060

2. จักกวาฬทีปนี คู่มืออธิบายเกี่ยวกับภูมิวิทยาของจักรวาล มีภูเขา แม่น้ำ สระ บ่อน้ำ ทวีป มนุษย์ เทวดา และอมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในจักรวาล แต่งเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2063

3. สังขยาปกาสะกฏีกา คู่มืออธิบายคัมภีร์สังขยาปกาสะกฏปรกม กวีนิพนธ์ของญาณวิลาส ว่าด้วยเครื่องนับและเครื่องตวง 6 อย่าง แต่งเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2063

4. มังคลัตถทีปนี คู่มืออธิบายความแห่งมงคลสูตร ที่มาในชุดททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก อธิบายความในมงคลสูตรให้พิสดาร แต่งเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2067

ผลงานทั้ง 4 เรื่องนี้ นับเป็นวรรณกรรมที่ผสมผสานทั้งศาสตร์และศิลป์แห่งการใช้ภาษาบาลีได้อย่างยอดเยี่ยม อีกทั้งยังสอดแทรกองค์ความรู้จากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถารวมถึงคัมภีร์อื่น ๆ หลายคัมภีร์เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นในวงการวรรณกรรมบาลี (ลิขิต ลิขิตานนท์, 2534: 102) จะเห็นได้ว่า ในระยะเวลาเพียง 7 ปี พระสิริมังคลาจารย์ได้รจนาผลงานวรรณกรรมไว้ถึง 4 เรื่อง โดยผลงานเรื่องสุดท้าย คือ มังคลัตถทีปนี ถือเป็นผลงานชิ้นเอกที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้แตกฉานในทางพระพุทธศาสนาและการใช้ภาษาบาลีอย่างยอดเยี่ยม

มูลเหตุหรือแรงจูงใจในการแต่งมังคลัตถทีปนีสันนิษฐานว่า เกิดจากการตกผลึกขององค์ความรู้ที่พระสิริมังคลาจารย์ได้สั่งสมมา โดยถ่ายทอดเป็นงานนิพนธ์ในแบบฉบับของตนเอง เพราะไม่ได้ปรากฏเรื่องราวอื่นที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น ตรงกันข้ามกับการแต่งเวสสันดรทีปนีและจักกวาฬทีปนีที่พอจะสันนิษฐานว่า แต่งขึ้นเพื่ออธิบายความเพิ่มเติมของมหาชาติคำหลวงในสมัยอยุธยาและไตรภูมิภิกขาในสมัยสุโขทัยตามลำดับ

มังคลัตถทีปนีได้แสดงถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในล้านนาอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาและปกรณ์พิเศษต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ภูมิความรู้ของพระสิริมังคลาจารย์ในการประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความเป็นพหูสูตอย่างยอดเยี่ยม และด้วยความรู้ที่ลึกซึ้งของท่านจึงทำให้ผลงานเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมต้นแบบของบาลีในประเทศไทย (วิโรจน์ อินทนนท์,

2556: 154-182) ถือเป็นตำราที่แพร่หลายไปในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท

เนื้อเรื่อง

วิเคราะห์ลักษณะเด่นของมังคลัตถปิณี

มังคลัตถปิณีมีวิธีการเสนอเนื้อหาตามลักษณะคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยลักษณะเด่นด้านโครงสร้าง วิธีการนำเสนอ และเนื้อหา ดังนี้

1. ลักษณะเด่นด้านโครงสร้าง

มังคลัตถปิณีเป็นคัมภีร์ที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ตามรูปแบบคัมภีร์ประเภทปิณี ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 4 ส่วน คือ

ส่วนแรก ปณามคาถา (คาถาแสดงความนอบน้อม)

รูปแบบการนำเสนอในบทปณามคาถามีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

- 1) การแสดงความนอบน้อม กล่าวถึงการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัย
- 2) การขออานิสสัคคุมครอง กล่าวถึงการขอความคุ้มครองให้การเขียนผลงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี
- 3) การแสดงปฎิญา กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการแต่ง และ
- 4) การเชิญชวนผู้ฟังให้ศึกษาคัมภีร์ กล่าวถึงประโยชน์ในการอ่านคัมภีร์ ดังตาราง 1

ลำดับ	ชื่อคัมภีร์			
	การนำเสนอ	เวสสันดรทีปนี	จกกวาฬทีปนี	สังขยาปกาสกฏีกา
ลำดับที่ 1	การแสดงความนอบน้อม	การแสดงความนอบน้อม	การแสดงความนอบน้อม	การแสดงความนอบน้อม
ลำดับที่ 2	การแสดงปฎิญา	การแสดงปฎิญา	การแสดงปฎิญา	การขออานิสสัคคุมครอง
ลำดับที่ 3	เชิญชวนให้ผู้ฟังศึกษาคัมภีร์	การเชิญชวนให้ผู้ฟังศึกษาคัมภีร์		การแสดงปฎิญา
ลำดับที่ 4				การเชิญชวนให้ผู้ฟังศึกษาคัมภีร์

ตาราง 1 รูปแบบการนำเสนอบทปณามคาถาในผลงานทั้ง 4 เรื่อง

ในตาราง 1 จะเห็นผลงานทั้งหมดของพระสิริมังคลาจารย์ที่แสดงให้เห็นว่ามังคลัตถทีปนีเสนอบทปณามคาถาได้ครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด แสดงถึงความสามารถของพระสิริมังคลาจารย์ในการประพันธ์บทที่เป็นการแสดงความรอบรู้และความสามารถในภาษาบาลี

ส่วนที่ 2 อุปัตติกถา (เหตุเกิดมงคลสูตร)

มงคลสูตรเกิดขึ้นเพราะมีการถาม ดังมีเรื่องเล่าว่า คนในชมพูทวีปถกเถียงว่าอะไรเป็นมงคล บางคนมีความเห็นว่า สิ่ง que เห็นเป็นมงคล บางคนว่า สิ่งที่ได้ฟังเป็นมงคล บางคนว่า สิ่ง que ทราบแล้วเป็นมงคล การถกเถียงนี้ได้กระจายไปทั้งชมพูทวีป ก่อให้เกิดความโกลาหลเป็นเวลานานถึง 12 ปี แล้วขยายไปถึงเหล่าเทวดาและพรหม เทวดาองค์หนึ่งจึงได้เข้ามากราบทูลถามพระพุทธรเจ้า (คณะกรรมการแผนกตำรา มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2543ข: 5-6)

ส่วนที่ 3 การลำดับเรื่อง

พระสิริมังคลาจารย์มุ่งอธิบายเนื้อหาสาระของมงคลทั้ง 38 ประการ ตามลำดับของมงคลสูตรในขุททกปาฐะ สุตตนิบาต เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงความหมายของวิธีปฏิบัติและผลของการปฏิบัติ โดยใช้สำนวนเทศนาโวหารพร้อมทั้งนำนิทานอุทาหรณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ มาเทียบขยายความกับมงคลข้อนั้น ๆ โดยลำดับเรื่องไปตามเนื้อหาของมงคล 38 ประการ (บาลี พุทธรักษา, 2560: 71-72)

ส่วนที่ 4 นิคมคคาถา (คาถาจบเรื่อง)

การนำเสนอนิคมคคาถาในตอนสุดท้าย เป็นการระบุนรายละเอียดเกี่ยวกับตนเองและการแต่งไว้ค่อนข้างชัดเจนว่า ผู้แต่งคือใคร อาจารย์ของผู้แต่งคือใคร สถานที่แต่ง ช่วงสมัยที่แต่ง และปีที่แต่งเสร็จ รวมถึงการตั้งความปรารถนาขออานิสงส์ในการแต่งคัมภีร์ โดยเฉพาะการเอ่ยชื่ออาจารย์ของผู้แต่งไว้ว่า พระพุทธรวิระ ผู้มีวิจรรณญาณในพระสูตร อภิธรรมและวินัย ซึ่งไม่ปรากฏในผลงานเรื่องอื่น

2. ลักษณะเด่นด้านการนำเสนอ มงคลัตถที่ปนีมีวิธีการการนำเสนอโดยยกหัวข้อธรรมในมงคลสูตรมาตั้งเพื่ออธิบาย โดยใช้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาขยายความมงคลแต่ละข้ออย่างละเอียด พร้อมกับยกนิทานอุทาหรณ์มาประกอบ ทำให้อ่านแล้วเข้าใจได้ทันที ลักษณะเด่นของการนำเสนอเนื้อหาของมงคลัตถที่ปนีมี 10 วิธี ดังนี้

1) การให้ความหมายโดยอรรถ เป็นการอธิบายความหมายและวิธีการปฏิบัติในแต่ละมงคลพร้อมกับยกตัวอย่างมาประกอบ มีวิธีการอธิบายที่มุ่งให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ง่าย

2) การวิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์ทางไวยากรณ์ เป็นการอธิบายคำศัพท์ด้วยวิธีแสดงรูปวิเคราะห์ตามหลักไวยากรณ์ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจความหมายของคำศัพท์นั้นอย่างกระจ่างชัด

3) การพรรณนาลักษณะเชิงพฤติกรรม ผู้แต่งอธิบายลักษณะของมงคลที่แสดงออกในชีวิตของบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติตามมงคลข้อนั้น

4) การจำแนกประเภท ผู้แต่งใช้ในการให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการจะอธิบาย เป็นการเปิดประเด็นเพื่อเริ่มเรื่องที่จะอธิบาย

5) การประเมินคุณค่าในแต่ละมงคล เมื่อนำคำสอนมาปฏิบัติแล้วก่อให้เกิดความเป็นมงคลในชีวิตอย่างไร เป็นการแสดงอานิสงส์ของมงคลแต่ละข้อที่มีต่อชีวิตทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

6) การยกนิทานอุทาหรณ์มาแสดง การอธิบายความมงคลสูตรนั้น ผู้แต่งได้นำนิทานชาดก นิทานธรรมบท หรือเรื่องราวที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

7) การตั้งคำถาม-คำตอบ (ปุจฉา-วิสขณา) ผู้แต่งได้ตั้งคำถาม คำตอบ ขยายความเข้าใจให้ลึกซึ้ง กว้างขวางยิ่งขึ้น

8) การอ้างอิง ผู้แต่งใช้วิธีอ้างอิงคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของข้อมูลหลากหลาย โดยมักจะแสดงรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งช่วยให้ติดตามข้อมูลได้โดยง่าย ทำให้มั่งคั่งถกที่ป็นีมีลักษณะเป็นผลงานทางวิชาการอย่างสมบูรณ์

การอ้างอิงในมั่งคั่งถกที่ป็นีถือเป็นลักษณะเด่นของผลงานเรื่องนี้ โดยมีจำนวนการอ้างอิงจำนวน 1,421 ครั้ง (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2554: 235)

9) การประมวลข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ ในการอธิบายด้วยวิธีการที่หลากหลายดังกล่าวข้างต้น ผู้แต่งมักจะยกข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ มาเสนอเพื่อยืนยันคำอธิบายและเปรียบเทียบให้เห็นการตีความที่แตกต่างกัน คัมภีร์ที่ผู้แต่งประมวลมาเป็นข้อมูลในคัมภีร์มั่งคั่งถกที่ป็นีมีอย่างน้อย 48 คัมภีร์

10) การวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่นำมาอ้างอิง ในกรณีข้อมูลที่มาจากคัมภีร์ต่าง ๆ มีสาระแตกต่างกัน ผู้แต่งได้เสนอแนวคิดที่แตกต่างกันในคัมภีร์ต่าง ๆ แล้ววินิจฉัยในตอนท้ายว่า แนวคิดใดถูกต้องตามความหมายที่ควรจะเป็นในเรื่องมั่งคั่งถกที่ป็นี ๆ

ลักษณะเด่นของการนำเสนอทั้ง 10 วิธี ทำให้มั่งคั่งถกที่ป็นีมีลักษณะเป็นวรรณกรรมบาลีที่มีความสมบูรณ์ด้วยอรรถและสาระของตัวงาน ทำให้ประจักษ์ชัดในข้อที่ว่า วรรณกรรมต้นแบบบาลีในประเทศไทย และยังมองเห็นความเป็นผลงานทางวิชาการของพระสิริมงคลอาจารย์ จึงมีลักษณะเป็นดุจงานวิทยานิพนธ์ในสมัยนั้น

3. ลักษณะเด่นด้านเนื้อหา

มั่งคั่งถกที่ป็นีเป็นการแสดงเนื้อความของมงคลสูตร มีเนื้อหาสาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอแนวทางการใช้ชีวิตที่มีประโยชน์ต่อตนเองและคนรอบข้าง ซึ่งเป็นความหมายของมั่งคั่งถกที่ป็นีที่ต้องการจะสื่อถึง บอกให้ทราบถึงสิ่งที่ยังชีวิต คือ สรรยนต์

ให้ถึงความสมบูรณ์หรือความยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายหลักธรรมในมงคลสูตรมีการไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต เป็นต้น จึงมีความสำคัญทางด้านเนื้อหาสาระที่จะนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของพุทธศาสนิกชนเพื่อสร้างความเป็นมงคลให้เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว โดยมีลักษณะเด่นที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) การอธิบายเพิ่มเติมจากงานอรรถกถาปรมัตถโชติกา 2) การยกนิทานอุทาหรณ์จำนวนมากมาแสดง และ 3) การอธิบายความเป็นลำดับสอดคล้องกับหลักอาศรม 4 ของพราหมณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การอธิบายเพิ่มเติมจากงานอรรถกถาปรมัตถโชติกาของพระพุทโธชาจารย์ ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา (อรรถกถาขุททกนิกาย) ปรากฏอรรถกถาอธิบายมงคลสูตรด้วยคำสอนเชิงหลักการ อาจมีบุคคลตัวอย่างครั้งพุทธกาลประกอบบ้าง แต่ไม่มีเรื่องนิทานตัวอย่าง หรือชาดกมาประกอบ เช่น ในหัวข้อพาลบัณฑิตเสวนาเสวนกถา พระพุทโธชาจารย์ระบุเพียงชื่อคนพาล ว่า

อปัจจ ปุณณกสสุปาทยो ฉ สดถาโร เทวทตโตโกกาลิก-
กภูโมรคติสสขณชเทเวียปุตตสมุททตตจัญจามานวิกาทยो.
(อรรถกถาบาลี เล่ม 16: 168)

คำแปล: คนพาล ได้แก่ ครูทั้งหก มีปุณณกัสนปะ เป็นต้น และพระเทวทัต พระโกกาลิกะ พระกภูโมรคติสสะ พระชันชเทเวียปุตตะ พระสมุทททัตตะ และนางปริพพาชิกา ชื่อจัญจามานวิกา ฯ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 39: 173)

ในประเด็นเดียวกันนี้ (พาลบัณฑิตเสวนาเสวนกถา มงคลที่ 1-2) พระสิริมังคลาจารย์ ไม่ได้ระบุเพียงชื่อคนพาลอย่างเดียว แต่ยังได้เขียนขยายความเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับพาลลักษณะ พาลนิमितและพาลาปทาน เช่น ลักษณะของคนพาลประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ 10 ประการ คือ คิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว เป็นต้น

ส่วนเรื่องการคบบัณฑิต ท่านอธิบายลักษณะบัณฑิตที่ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ 10 ประการ เพิ่มตัวอย่างผู้ที่เป็นบัณฑิตมีพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระมหาสาวก 50 รูป จากนั้น จึงเสนอหลักการในเรื่องบัณฑิตลักษณะ บัณฑิตนิमितและบัณฑิตาปทาน แล้วยกคาถาในอุโฆตถสูตร โกสลสังยุต มาแสดง

ทิฏฐุ ฐมเม จ โย อตโถ โย จตโถ สมปรายโก
อตถาภิสสมโย อีโร ปณตโตติ ปุจจตตีติ.

(คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543ก: 15)

คำแปล: ชีรชนท่านเรียกว่า บัณฑิต เพราะยึดประโยชน์ ทั้ง 2 ไว้ได้ คือ ประโยชน์ในชาตินี้และประโยชน์ในชาติหน้า ในคนพาลและบัณฑิต ทั้งสองพวกนั้น พวกบัณฑิตเท่านั้นควรคบหา พวกคนพาลหาควรคบหาไม่ จากนั้นจึงนำนิทาน อุทาหรณ์มาแสดงฯ

(คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543ช: 23)

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องอุทาหรณ์ที่น่าสนใจ เช่น เรื่องนายสุนนมาลาการ เรื่องนางปัญจปาปา ในมงคลที่ 3 ปุชา จ ปุชนิยานกถา เรื่องพระอานนทผลาดในการทำจิวร ในมงคลที่ 8 สิปปกถา เรื่องนันทวิสาขชาดกในมงคลที่ 10 สุภาสิตวาจากถา เรื่องมิตตวินทุกะ เรื่องพระโมคคัลลานะ และสุวัณณสามะในมงคลที่ 11 มาตาปิตุอุปภูฐานกถา เป็นต้น (บาลี พุทธรักษา, 2560: 72-73)

2) การยกนิทานอุทาหรณ์จำนวนมากมาแสดง นับเป็นจุดเด่นในการแต่งมังคลัตถที่ปนี การที่ผู้แต่งได้ค้นคว้าและนำนิทานอุทาหรณ์เข้ามาประกอบการอธิบายหัวข้อธรรมแต่ละหัวข้อได้อย่างน่าติดตาม โดยรวบรวมนิทาน ตัวอย่าง ภาษิตในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องมงคลแต่ละข้อมาเสนอประกอบเป็นจำนวนมาก ข้อนี้เป็นลักษณะที่เด่นมากในมังคลัตถที่ปนี

ในบรรดาผลงานทั้งหมดของพระสิริมังคลาจารย์ มังคลัตถที่ปนีถือเป็นงานรวบรวมนิทานจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา รวมถึงคัมภีร์ต่าง ๆ ไว้มากที่สุด ซึ่งมีจำนวนถึง 189 เรื่อง ดังตาราง 2

กล่าวด้วย	นิทานประกอบ
1-2. กล่าวด้วยการไม่คบคนพาลและการคบบัณฑิต	1. ลูกนกแขกเต้า 2. ช้างมเหิมมุข 3. ม้าป้อนชวา 4. ผลมะม่วง 5. พระดาบสสอนบุตร 6. มหาสุตโสมชาดก 7. อภิตติชาดก 8. วิพจน์ตักกิกษุ 9. พระเทวทัต 10. พระเจ้าอชาตศัตรู 11. ครูทั้ง 6

กล่าวด้วย	นิทานประกอบ
	12. ครูสุนด์ต์ 13. พานิช 700 คน 14. นางมัลลิกา 15. สังกิจจสามเณร 16. อธิมุตกสามเณร

ตาราง 2 ตัวอย่างนิทานอุทาหรณ์ในมังคลัตถทีปนีเฉพาะมงคลข้อ 1-2

จากตาราง 2 ตัวอย่างที่ยกมา เฉพาะนิทานอุทาหรณ์ในมงคลข้อที่ 1-2 จะเห็นว่ามี 16 เรื่อง การยกนิทานอุทาหรณ์มาประกอบการอธิบาย รวมมีเรื่องอุทาหรณ์สาธก 189 เรื่อง (บาลี พุทธรักษา, 2560: 75)

3) การอธิบายความเป็นลำดับสอดคล้องกับหลักอาศรม 4 ของพรหมณ์ เมื่อพิจารณาช่วงวัย หน้าที่และจุดมุ่งหมายของอาศรม 4 ตามหลักคำสอนของศาสนาพรหมณ์แล้ว สามารถจำแนกได้ตามแนวทางของการดำเนินชีวิตตามหลักมงคล 38 ประการ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายของการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงวัยที่คล้ายกัน ดังนี้

อาศรมที่ 1 อาศรมพรหมจรรย์ มีหน้าที่ศึกษาพระเวท รักษาพรหมจรรย์ และมีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ครู มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาตนให้บริสุทธิ์ ไม่แปดเปื้อนด้วยเมถุนธรรมทั้งกาย วาจา และใจ หลักการในอาศรมพรหมจารีสอดคล้องกับการดำรงตนตามมงคลสูตร 10 ประการแรก ตามตาราง 3 ดังนี้

อาศรมแบบพรหมณ์	หลักการดำเนินชีวิตในมงคลสูตร
อาศรมที่ 1 อาศรมพรหมจารี	1. ไม่คบคนพาล 2. คบบัณฑิต 3. บูชาคนที่ควรบูชา 4. อยู่ในประเทศที่เหมาะสม 5. มีบุญที่ได้ทำไว้ในอดีต 6. ตั้งตนในทางที่ถูกต้อง 7. หมั่นศึกษาเล่าเรียน 8. มีศีลปะ 9. มีวินัย 10. พุดจาไพเราะ

ตาราง 3 แสดงการเปรียบเทียบอาศรมพรหมจรรย์กับมงคล 10 ประการ

หลักการในมงคล 10 ประการแรก เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ควรบูชา เป็นต้น ผู้แต่งได้อธิบายโดยใช้นิทานอุทาหรณ์จำนวนมาก ประกอบเพื่อให้เหมาะสมกับช่วงวัยต้นหรือปฐมวัย เมื่อเทียบกับหลักการดำเนินชีวิตของอัครมพรหมจรรย์แล้วพบว่า มีจุดมุ่งหมายที่คล้ายกัน คือ การปูพื้นฐานด้านความรู้และคุณธรรมในการใช้ชีวิตสำหรับบุคคลในช่วงปฐมวัย

อาศรมที่ 2 อาศรมคฤหัสถ์ ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ผู้นั้นจะกลับสู่ตระกูลของตนเพื่อดำเนินชีวิตเป็นคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ถือเป็นช่วงวัยของการประกอบหน้าที่การงานและดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคง มีหน้าที่ดูแลครอบครัวและบุพการี มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างครอบครัวที่ดีและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม หลักการในอาศรมคฤหัสถ์มีความสอดคล้องกับการดำรงตนตามมงคลสูตร 15 ประการ ตามตาราง 4 ดังนี้

อาศรมแบบพราหมณ์	หลักการดำเนินชีวิตในมงคลสูตร
อาศรมที่ 2 อาศรมคฤหัสถ์	11. เลี้ยงดูมารดาบิดา 12. เลี้ยงดูบุตร 13. เลี้ยงดูภรรยา 14. ทำงานไม่คั่งค้าง 15. บำเพ็ญทาน 16. ประพฤติธรรม 17. ช่วยเหลือญาติ 18. ทำงานไม่มีโทษ 19. ไม่ทำความชั่ว 20. สรรวมจากการดีมีน้ำเมา 21. ไม่ประมาท 22. มีสัมมาคารวะ 23. ความนอบน้อมถ่อมตน 24. มีความสันโดษ 25. มีความกตัญญู

ตาราง 4 แสดงการเปรียบเทียบอาศรมคฤหัสถ์กับมงคล 15 ประการ

หลักการในมงคล 15 ประการ เช่น การเลี้ยงดูมารดาบิดา การเลี้ยงดูบุตร การเลี้ยงดูภรรยา เป็นต้น เมื่อเทียบกับหลักการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์พบว่า มี

จุดมุ่งหมายที่คล้ายกัน คือ การสร้างความมั่นคงของชีวิตและความเจริญของคุณธรรมในการใช้ชีวิต เหมาะสำหรับบุคคลในวัยครองเรือนที่เรียกว่า มัชฌิมวัย

อาศรมที่ 3 อาศรมวานปรัสต์ เมื่อเริ่มย่างเข้าสู่วัยชรา ผู้ครองเรือนย่อมมีความรู้สึกเบื่อหน่ายในโลกียวิสัย เพราะมองเห็นโทษภัยของชีวิต เป็นเวลาสมควรที่จะต้องละทิ้งครอบครัวและบ้านเรือน มีหน้าที่ออกบวช โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความรู้และอุบายวิธีที่จะทำให้ตนสามารถหลุดพ้นจากวัฏสงสาร หลักการในอาศรมวานปรัสต์มีความสอดคล้องกับการดำรงตนตามมงคลสูตร 5 ประการ ตามตาราง 5 ดังนี้

อาศรมแบบพราหมณ์	หลักการดำเนินชีวิตในมงคลสูตร
อาศรมที่ 3 อาศรมวานปรัสต์	26. พังธรรมตามกาล 27. มีความอดทน 28. เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย 29. พบปะสมณะ 30. สนทนาธรรมตามกาล

ตาราง 5 แสดงการเปรียบเทียบอาศรมวานปรัสต์กับมงคล 5 ประการ

หลักการในมงคล 5 ประการ คือ การพังธรรมตามกาล มีความอดทน เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย การได้พบปะสมณะ และการสนทนาธรรมตามกาล เมื่อเทียบกับหลักการดำเนินชีวิตของอาศรมวานปรัสต์แล้วพบว่า มีจุดมุ่งหมายที่คล้ายกัน คือ การแสวงหาความรู้และอุบายวิธีที่จะทำให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร ช่วงวัยนี้จึงเป็นช่วงที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นช่วงแห่งการฝึกฝนลูกและตนเอง คือ การฝึกให้ลูกสืบทอดเจตนาธรรมณ์ของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการฝึกฝนตนเองไปด้วย

อาศรมที่ 4 อาศรมสันยาสิหรือสันนยาสิ ในปัจฉิมวัยหรือวัยชรา หลังจากที่ได้เรียนรู้หนทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารและได้พากเพียรฝึกฝนปฏิบัติตนตามหนทางที่ได้เรียนรู้มา จนสามารถละทิ้งความต้องการทางกามคุณได้หมด มีหน้าที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมาเพื่อจะบำเพ็ญประโยชน์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสงเคราะห์ชาวโลก เพื่อเป็นตัวอย่งที่ดีในการดำเนินชีวิตและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ลูกศิษย์ หลักการในอาศรมสันนยาสิมีความสอดคล้องกับการดำรงตนตามมงคลสูตร ตอนท้าย 8 ประการ ตามตาราง 6 ดังนี้

อาศรมแบบพราหมณ์	หลักการดำเนินชีวิตในมงคลสูตร
อาศรมที่ 4 อาศรมสันยาสี	31. บำเพ็ญตบะ 32. ประพฤติพรหมจรรย์ 33. เห็นอริยสัจ 34. ทำพระนิพพานให้แจ้ง 35. มีจิตไม่หวั่นไหว 36. มีจิตไม่เศร้าโศก 37. มีจิตไม่ขุ่นมัว 38. มีจิตเกษม

ตาราง 6 แสดงการเปรียบเทียบอาศรมสันยาสีกับมงคล 8 ประการ

หลักการในมงคล 8 ประการสุดท้าย คือ การบำเพ็ญตบะ การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นอริยสัจ การทำพระนิพพานให้แจ้ง มีจิตไม่หวั่นไหว มีจิตไม่เศร้าโศก มีจิตไม่ขุ่นมัว และมีจิตเกษม เมื่อเทียบกับหลักการดำเนินชีวิตของอาศรมสันยาสีแล้วพบว่า มีจุดมุ่งหมายที่คล้ายกัน คือ การสงเคราะห์ชาวโลก เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ลูกศิษย์ จะเห็นได้ว่า การอธิบายเนื้อหาในมงคลสูตรที่ป็นี่สอดคล้องกับหลักอาศรม 4 ของพราหมณ์ ถึงแม้จะเป็นคำสอนของศาสนาที่มีจุดมุ่งหมายต่างกัน เนื่องจากอาศรม 4 โดยเฉพาะสันยาสีที่ปฏิบัติเพื่อสละทางโลก มุ่งเข้าถึงโอมกษะ คือ ความหลุดพ้นจากสังสารวัฏ โดยอาตมัมเป็นอิสระจากกิเลสแล้วคืนสู่สภาพเดิมที่เป็นพรหมันตามแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ ส่วนพระพุทธานามมีจุดมุ่งหมาย คือ การชำระจิตให้หมดจดจากกิเลสแล้วเข้าถึงพระนิพพาน อย่างไรก็ตาม เนื้อหาสาระของคำสอนทั้งสองศาสนา ผู้เขียนเห็นว่า มีลักษณะที่สอดคล้องกันในแง่ของการตั้งเป้าหมายไว้คล้ายคลึงกัน คือ การเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดในแต่ละศาสนา ส่วนหลักปฏิบัติมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากศาสนาพราหมณ์เป็นเทวนิยม ขณะที่พระพุทธานามเป็นนอเทวนิยม ดังนั้น อาศรม 4 และมงคลสูตรจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันในแง่ของการปฏิบัติจริง

จากลักษณะเด่นด้านโครงสร้าง ลักษณะเด่นด้านวิธีการนำเสนอและลักษณะเด่นด้านเนื้อหาดังกล่าวมา จึงก่อให้เกิดคุณค่าของผลงานทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านภาษา ด้านสาระธรรมและด้านสังคม ดังนี้

1. คุณค่าด้านภาษา

มงคลสูตรที่ป็นี่เป็นวรรณกรรมบาลีแบบร้อยแก้วผสมด้วยร้อยกรอง สำหรับร้อยแก้วเป็นการอธิบายความหมายของศัพท์ในคาถาหนึ่ง ๆ ให้เข้าใจง่าย แล้วอธิบาย

ความหมายของมงคลแต่ละข้ออย่างละเอียด พร้อมยกนิทานอุทาหรณ์ที่ผู้รจนานำมาประกอบได้เหมาะสมกลมกลืนกับหัวข้อธรรมนั้น ๆ ด้วยภาษาบาลีอันไพเราะสละสลวย และนำเรื่องคัมภีร์และชาดกอื่น ๆ มาอธิบายประกอบการอธิบาย คัมภีร์เล่มนี้จึงเป็นหนังสือที่สมบูรณ์ด้วยคุณลักษณะหลายประการ เช่น การวางโครงสร้างของเรื่องได้ดี การใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมแก่กาลสมัยทั้งอรรถและพยัญชนะ การเป็นหนังสือตัวอย่างที่เหมาะสมกับนักเรียนรุ่นหลัง นักปราชญ์และนักปฏิบัติ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2538: 10) ด้วยเหตุดังกล่าวมาคณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย (2543ช: คำนำ) จึงให้เหตุผลเชิงยกย่องเกี่ยวกับมังคลัตถที่ปนีไว้ว่า

พระสิริมงคลอาจารย์เป็นผู้เรียบเรียงเพื่อมุ่งแก้ความในมงคลสูตร โดยยกบาลีในมงคลสูตรเป็นอุทเทส (บทตั้ง) แต่ในการเรียบเรียงแก่นั้น ท่านวิจารณ์แสดงมติไว้อย่างไร ก็อ้างอิงอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หรือคำของเกจิอาจารย์ประกอบคำของท่าน เพื่อให้เป็นหลักฐาน หากท่านไม่แก้เองโดยตรง ก็ยกปกรณ์นั้น ๆ ขึ้นเป็นคำแก้ โดยลักษณะดังกล่าวนี้ มังคลัตถที่ปนีจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะจัดเป็นหนังสือชั้นใดชั้นหนึ่ง โดยเฉพาะได้ แต่ถือเป็นหนังสือชั้นปกรณ์พิเศษที่ตีเยี่ยม

มังคลัตถที่ปนีเป็นคัมภีร์ที่มีคุณค่าทางภาษาอย่างสูง หากเปรียบเทียบกับคัมภีร์อื่นแล้วมังคลัตถที่ปนีมีลักษณะการแต่งประโยคอย่างเรียบง่าย ไม่ยากจนเกินไป ทำให้ผู้ที่ต้องการศึกษาเมื่อได้ศึกษาแล้วจะเข้าใจในประโยคนั้นได้ง่าย จึงเป็นคัมภีร์ที่มีคุณค่าทางด้านภาษาอย่างเด่นชัด

2. คุณค่าด้านสาระทางธรรม

เนื้อหาสาระของมังคลัตถที่ปนีเป็นเรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตหรือครองชีวิตของผู้คนที่ต้องการความเป็นมงคล ต้องการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข โดยมีมงคล 38 ประการ เป็นขอบเขตของการดำเนินชีวิตมิให้ผิดพลาด ถ้าหากบุคคลในชุมชนสังคม และประเทศชาติปฏิบัติตามหลักมงคลสูตรนี้ สังคมชุมชนก็เป็นสุข ประเทศจะเจริญด้วยผู้คนที่มีความดีและจริยธรรม ยกตัวอย่างสาระธรรมจากมงคลข้อที่ 1 เช่น โทษของการคบคนพาล มังคลัตถที่ปนีได้พรรณนาไว้ 8 ประการ คือ 1) ทำให้ขาดจากประโยชน์ตน ประโยชน์คนอื่น ขาดจากประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า 2) ทำให้ประพฤติชั่วทางกาย วาจา และใจ 3) ทำให้เสียชื่อเสียง 4) ไม่มีใครนับถือ 5) ทำให้คนเกลียดชัง 6) ทำให้หมดความงามภายใน หมดความเป็นสิริมงคล 7) ทำลายวงศ์ตระกูลตนเอง และ 8) ไปอบายภูมิ

ตัวอย่างสาระธรรมจากมงคลข้อ 1 จะเห็นว่า แฝงไปด้วยกุศโลบายในการสอนให้ผู้คนดำเนินชีวิตไปตามครรลองที่ถูกต้องเหมาะสม หากเว้นจากการคบคนพาล ก็จะไม่ประสบกับโทษเหล่านี้ และจะนำชีวิตให้ประสบความสำเร็จเป็นมงคล

มงคลข้อที่ปณียังมีการนำเอานิทานชาดก นิทานธรรมบท หรือเรื่องราวที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาประกอบการอธิบาย ใช้คำง่าย ๆ ที่ทำให้คนทั่วไปได้เข้าใจสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการเมือง การปกครอง หากมีการพัฒนาตนตามหลักมงคล 38 ประการแล้ว จะทำให้เป็นคนที่อยู่ในความไม่ประมาทในชีวิต กล่าวคือ การละความชั่วและสร้างความดี มงคลข้อที่ปณียังเป็นคัมภีร์ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกเหตุการณ์ ทุกเพศ ทุกวัย

3. คุณค่าด้านสังคม

มงคลข้อที่ปณียังได้รับใช้สังคมในฐานะคัมภีร์ที่ถูกจัดให้เป็นหลักสูตรการศึกษา ภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยนับตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน โดยใช้เรียนในชั้นเปรียญธรรม 4 ประโยค 5 ประโยค และ 7 ประโยค (กระทรวงศึกษาธิการ, 2527: 29) เพราะภาษาที่ใช้และลักษณะการแต่งคัมภีร์เป็นการอธิบายธรรมให้เข้าใจง่าย คนอ่านได้เพลินเพลิดเพลินสนุกสนานกับเนื้อเรื่องและหัวข้อธรรมในแต่ละข้อ นิทานอุทานที่ยกมาก็สอดคล้องกับหัวข้อธรรม เป็นแบบอย่างสำหรับการศึกษา (เกรียงศักดิ์ พงษ์คำ, 2562: 358)

คณะสงฆ์นับตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน (สมิทธิพล เนตรนิมิตร, 2560: 86) ได้กำหนดให้มงคลข้อที่ปณียังเป็นคัมภีร์หนึ่งในหลักสูตรปริยัติธรรมแผนกบาลีที่พระภิกษุสามเณรต้องศึกษา ทำให้ผลงานเรื่องนี้ประสบความสำเร็จและได้รับความนิยมมากที่สุด จนถูกนำมาเป็นแม่บทแห่งการศึกษาแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นวรรณกรรมบาลีที่แต่งในประเทศไทยเพียงเรื่องเดียวที่ถูกจัดไว้ในหลักสูตรการศึกษาภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทย โดยที่วรรณกรรมบาลีนอกนั้นเป็นผลงานที่ถูกแต่งขึ้นในประเทศอินเดียและศรีลังกา ความโดดเด่นยิ่งใหญ่และคุณค่าของมงคลข้อที่ปณียัง ดูเหมือนว่าจะทำให้ผลงานชิ้นอื่น ๆ ลดความยิ่งใหญ่ลง เพราะเมื่อมีการกล่าวถึงผลงานของพระสิริมังคลาจารย์คร่าวใด ก็มักกล่าวถึงมงคลข้อที่ปณียังเท่านั้น (พระอนุสรณ์ กิตติวิมล และคณะ, 2560: 45)

องค์ความรู้ใหม่

มงคลข้อที่ปณียังเป็นผลงานวรรณกรรมบาลีชิ้นเอกของพระสิริมังคลาจารย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันมากที่สุดในบรรดาผลงานทั้งหมด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มี 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง รูปแบบการแต่ง ผลงานชิ้นนี้เป็นงานวิชาการที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ระบบการอ้างอิงเชิงวิชาการและการสอดแทรกนิทานประกอบไว้ชัดเจน ผลงานเรื่องนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของคัมภีร์บาลีประเภทอธิบายขยายความในสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งขึ้นในไทย มีลักษณะเป็นงานอรรถกถาตามขนบการแต่งวรรณกรรมบาลีลังกาที่เกิดขึ้นในล้านนา ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพระสงฆ์ล้านนาในยุคนั้น นอกจากนี้ ยังเป็นประหนึ่งแสงส่องสว่างไปยังผู้สร้างผลงานและฉายความเป็นปราชญ์ของพระสิริมังคลาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ชาวล้านนาให้เจิดจรัสอย่างแท้จริง

ประการที่สอง ความสละสลวยของภาษาบาลี มังคลัตถปิณีเป็นคัมภีร์หนึ่งที่มีเอกลักษณ์ในการประพันธ์ โดยเฉพาะภาษาที่เรียบง่าย ไม่ยากเกินไป ทำให้คณะสงฆ์ไทยจัดเป็นตำราเรียนเล่มหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยที่พระภิกษุสามเณรต้องศึกษาในชั้นประโยค ป.ธ. 4, 5, 7 การที่คณะสงฆ์ไทยได้ส่งเสริมมังคลัตถปิณีในลักษณะดังกล่าวทำให้ผลงานชิ้นนี้ได้รับการเผยแพร่อีกว้างขวาง

สรุป

มังคลัตถปิณีเป็นคัมภีร์ที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ตามรูปแบบคัมภีร์ประเภทที่ปิณีประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 4 ส่วน คือ ปณามคาถา อุบัติกถา การลำดับเรื่องและนิคมคาถา เช่นเดียวกับผลงานที่ปิณีของพระสิริมังคลาจารย์เรื่องอื่น แต่ความเด่นของผลงานเรื่องนี้ซึ่งไม่พบในผลงานเรื่องอื่น คือ การขออานิสงส์คุ้มครอง และการระบุชื่ออาจารย์ของผู้แต่ง คือ พระพุทธรวิระ

ในการนำเสนอเนื้อหา ผู้แต่งยกหัวข้อธรรมในมงคลสูตรมาตั้งเพื่ออธิบาย โดยใช้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาขยายความมงคลแต่ละข้ออย่างละเอียดพร้อมทั้งยกนิทานอุทาหรณ์มาประกอบทำให้อ่านแล้วเข้าใจได้ทันที มีลักษณะเด่นของการนำเสนอ 10 วิธี คือ 1) การให้ความหมายโดยอรรถ 2) การวิเคราะห์ความหมายตามรูปศัพท์ทางไวยากรณ์ 3) การพรรณนาลักษณะเชิงพฤติกรรม 4) การจำแนกประเภท 5) การประเมินคุณค่าในแต่ละมงคล 6) การยกนิทานอุทาหรณ์มาแสดง 7) การตั้งคำถามคำตอบ 8) การอ้างอิง 9) การประมวลข้อมูลจากคัมภีร์ต่าง ๆ และ 10) การวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่น่ามาอ้างอิง นอกจากการนำเสนอเนื้อหาแล้วยังพบว่าผลงานเรื่องนี้ยังมีลักษณะเด่นด้านเนื้อหาที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ 1) การอธิบายเพิ่มเติมจากงานอรรถกถาปรมัตถโชติกา 2) การยกนิทานอุทาหรณ์จำนวนมากมาแสดง และ 3) การอธิบายความเป็นลำดับสอดคล้องกับหลักอาศรม 4 ของพราหมณ์

จากลักษณะเด่นดังกล่าวมา ก่อให้เกิดคุณค่าของผลงานใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านภาษา เป็นคัมภีร์ที่มีคุณค่าทางภาษาอย่างสูงในฐานะวรรณกรรมต้นแบบบาลีของประเทศไทย 2) ด้านสาระทางธรรม เป็นแนวทางของการดำรงชีวิตหรือครองชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและยังสอดคล้องหลักอภิปรัชญา 4 ของพรหมณ์ และ 3) ด้านสังคม เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า มังคลัตถที่ปนีส่งผลต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยเฉพาะการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และการเผยแผ่ศาสนาของพระภิกษุสามเณร

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2527). *ประวัติการศึกษาของสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- เกรียงศักดิ์ ฟองคำ. (2562). คุณค่าทางวรรณกรรมของพระสิริมังคลาจารย์ที่มีต่อสังคมไทยร่วมสมัย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร. วิทยาเขตแพร่*. 5 (1), 350-362.
- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543ก). *มังคลัตถที่ปนี (ปฐโมภาโค)*, พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2543ข). *มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- บาลี พุทธรักษา. (2560). ที่ปนีล้านนา ที่โดดเด่นในพุทธศตวรรษที่ 21 ของพระสิริมังคลาจารย์แห่งวิหารสวนขวัญ นวปุระ. *ธรรมจักขุ*. 101 (12), 68-73.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2538). หนังสือมังคลที่ปนี. *ศิลปกรรมปริทรรศน์*. 10 (1), 4-15.
- พระมหาสังวร สีลสวโร. (2506). *พระสิริมังคลาจารย์: มหาปราชญ์แห่งลานนาไทย*. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์การพิมพ์.
- พระอนุสรณ์ กิตติวณโณ และคณะ. (2560). *บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของพระสิริมังคลาจารย์*. แพร่: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาบาลี เล่ม 16*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 39*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ลิขิต ลิขิตานนท์. (2534). *วรรณกรรมพุทธศาสนาเถรวาท*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิโรจน์ อินทนนท์. (2534). *ปรัชญาอินเดีย*. เชียงใหม่: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2556). มังคลัตถทีปนี. ใน *ตามรอยพระลีลามังคลาจารย์ สังฆปราชญ์ล้านนา*, หน้า 154-182. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- สมิทธิพล เนตรนิมิตร. (2560). มังคลัตถทีปนี: แนวทางการดำรงอยู่แห่งชีวิตที่ยั่งยืน. ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2560*, หน้า 85-101. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาพรรณ ฦ บางช้าง. (2554). *จักวาททีปนี: ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.